

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 45 Volume: 9 Issue: 45

Ağustos 2016 August 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

ÖĞRETMEN ADAYLARININ, DEĞERLERİN KAZANDIRILMASINA YÖNELİK GÖRÜŞLERİ İLE DEĞERLER EĞİTİMİNE İLİŞKİN ALGILARINDA DEĞERLER EĞİTİMİ DERSİNİN ROLÜ THE EFFECT OF THE VALUES EDUCATION COURSE ON PRE-SERVICE TEACHERS' VIEWS ABOUT INTRODUCING VALUES TO STUDENTS AND ON THEIR PERCEPTIONS REGARDING THE VALUES EDUCATION

Bahadır KILCAN*

Öz

Bu araştırma, 2014-2015 eğitim öğretim yılı bahar döneminde, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalında eğitim gören öğretmen adaylarının, sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin kazandırılmasına yönelik görüşleri ile değerler eğitimine yönelik algılarında, ilgili anabilim dalı programında seçmeli ders olarak bulunan, değerler eğitimi dersinin rolünü belirlemek amacıyla yapılmıştır. Nitel araştırma yönteminde tasarlanan ve tek grup öntest-sontest kontrol grupsuz zayıf deneysel desenin kullanıldığı çalışmada veriler; metaforlar yoluyla veri toplama formu ve yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde içerik analizi ve betimsel analiz tekniklerinden faydalanılmıştır. Sonuç olarak, katılımcıların değerler eğitimine yönelik algılarında, işlem öncesinde ve sonrasında farklılaşmanın olduğu görülmüştür. Araştırmaya ait bir diğer sonuç ise işlem öncesinde katılımcılar; "etkinlik temelli öğretimle", "model olarak öğretimle", "drama ve oyunla", "örnekler üzerinden öğretimle" ve "ödev vererek" gibi etkinlikler yoluyla değerlerin kazandırılacağını savunurken, işlem sonrasında "değer eğitim yaklaşımlarıyla", "etkinlik temelli öğretimle" ve "model olarak öğretimle" değerlerin kazandırılacağını dile getirmişlerdir. Araştırmanın sonuçlarından yola çıkarak önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, öğretmen adayları, Değerler eğitimi, Değerler Eğitimi Dersi, Algı.

Abstract

This study was conducted in the spring semester of the 2014-2015 academic year to determine the effect of the values education course, which is an elective course given at Gazi University Gazi Faculty of Education Department of Social Studies Education, on the views of pre-service teachers attending this department about introducing values, which are part of the social studies curriculum, to students and their perceptions regarding the values education. Qualitative research method and single-group pretest posttest weak experimental design without control group were used. Data were collected via the form for collecting data through metaphors and semi-structured interview form. The obtained data were analyzed through content analysis and descriptive analysis techniques. A difference was observed in the participants' views regarding the values education from the pre-experiment period to the post-experiment period. In addition, while the participants argued before the experiment that values can be introduced to students through "activity-based teaching", "teaching by acting as a model", "teaching through drama and play", "teaching through examples", and "teaching by giving homework", they stated after the experiment that values can be introduced through "values education approaches", "activity-based teaching", and "teaching by acting as a model". Recommendations were put forward based on the research results.

Keywords: Social Studies, Pre-service Teachers, values education, values Education Course, Perception.

GİRİŞ

İnsanın sosyal bir varlık olmasından dolayı zaman zaman diğer insanlarla ortak bir yaşam alanı kullanmak zorundadır. Kullanılan bu ortak yaşam alanında bir takım toplumsal, siyasi, ahlaki ve kültürel ilke ve kuralların oluşmuş olduğu bilinmektedir. Bu ilke ve kurallar toplum üyelerinin birçoğu tarafından benimsenerek oluşmuştur ve öyle de yaşatılır. Toplum tarafından benimsetilerek yaşatılan bu ilke ve kuralların büyük bir bölümünü değerler oluşturur (Kılcan, 2013).

Değerler, Erdem (2003: 56) tarafından belirli bir durumu bir diğerine tercih etme eğilimi, davranışlara kaynaklık eden ve onları yargılamaya yarayan anlayışlar, ayrıca, bireyin neyi önemli gördüklerini tanımlayarak, istenen, arzulanan, ilgi ve ihtiyaç duyulan şeyler hakkında bilgi veren kavramlar olarak tanımlanırken, çeşitli araştırmacılar (Aslan, 2007; Özensel, 2003; 2007; Theodorson & Theodorson, 1979: 455) değeri, özel eylemleri ve amaçları yargılamada temel bir standart sağlayan ve bir grubun üyelerinin güçlü duygusal bağlılıklarıyla oluşmuş, soyut, genelleştirilmiş davranış prensipleri; iyiyi-kötüyü, doğruyu yanlış açığa çıkararak soyut düşünceler, idealler (Esmer, 1999); her toplumun sahip veya bağlı olduğu kültürünü meydana getiren inançlar, fikirler ve normlar (Ülken, 1969: 73); genel olarak davranışlara rehberlik eden ilkeler ve temel inançlar, eylemlerin iyi ya da istenilen olarak yargılandığı standartlar (Halstead & Taylor, 2000); toplumsal hayatta, insanların ortak olarak önemsedikleri görgül (ampirik) içerikli olgular (Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği [TÜSİAD], 1991: 3) olarak tanımlamışlardır.

* Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, e-posta:bahadir@gazi.edu.tr

Yukarıda farklı tanımlamaları bulunan değerlerin kalıtsal olmadığı, öğrenme sonucu oluşan yapılar olduğu ve değerlerin oluşumunun çocuklukla başlayıp yaşa bağlı olarak arttığı bilinmektedir. Bu bağlamda değerler, bireysel manada standart, güdü, karar verme ve davranış yaptırımı olarak, toplumsal manada ise siyasi ve ideolojik tercihlerde, toplumsal yargılamalarda, gruba uyumda kullanılmaktadır. Hem bireysel hem de toplumsal açıdan kullanışlılığı olan değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması başta, okullarda verilecek değer eğitimiyle mümkündür (Sezer, 2008).

Değerler eğitiminin, nasıl yapılacağı bireylere nasıl kazandırılacağı işi günümüzde, eskiye oranla daha büyük bir problem olarak karşımızda durmaktadır. Geçmişte toplumlar tarafından benimsenen ve desteklenen birçok değer, yaşantı yoluyla aktarılabilirken, günümüzü oluşturan modern toplumlarda sadece yaşantı yoluyla değer kazandırmak yeterli olmamaktadır. Çünkü günümüzdeki modern toplumsal yaşamda, çocuğun değerler sistemini etkileyen ve böylelikle değişimini hızlandıran faktörler çoğalmıştır (Gömleksiz, 2007).

Bu faktörlerin etkisini azaltmada ve gençlerin değerlerle donatılmış olarak yetişmesinde değer eğitimi uygulayıcılarından en büyük paya sahip olanı şüphesiz okullardır. Çünkü okullar, eğitim ve öğretimin planlı, programlı yapıldığı yerler olduğu için, değer öğretiminin en etkili sahalarından birini oluşturmaktadırlar (Şen, 2007). Hökelekli ve Gündüz'e (2007) göre okullar, ailede kazanılan değerlerin daha da pekiştirileceği ve bunların yanında yeni bazı değerlerin kazanılacağı mekânlar olarak tanımlanmaktadır. Ailede olduğu gibi, okulda da değerler eğitiminin yaşantıların bir parçası haline getirilerek verilmesi, en uygun değer kazandırma yoludur. Bu bağlamda, kazandırılmak istenen değerlerin, okul çatısı altında kabul gören, benimsenen ve yaşanan değerler olması, bunların sosyal öğrenme yoluyla ve doğal bir süreçte edinilmesini kolaylaştıracaktır.

Türkiye'deki okullarda, değer eğitim faaliyetlerinin 2005 yılında eğitim programlarında meydana gelen köklü değişimle başladığını söylemek yanlış olmaz. Sosyal bilgiler dersi öğretim programı da, 2005 yılındaki gerçekleştirilen değişiklikten etkilenmiştir. Bu etkilenmeyle programın bir ögesi haline gelen değerler; daha önce kullanılmakta olan sosyal bilgiler öğretim programında üstü kapalı bir biçimde öğrencilere kazandırılması hedeflenmekteyken, 2005 programında önemli bir yere sahip olmuş ve bu bağlamda sosyal bilgiler dersi, değerlerin farklı yaklaşımlarla gelecek nesillere kazandırılmasını amaçlayan başat bir ders halini almıştır.

Sosyal bilgiler öğretim programında bir kısmı doğrudan verilecek toplam 20 adet değer yer almaktadır. Bu değerlerin öğrencilere kazandırılmasında çeşitli değer eğitim yaklaşımları kullanılmaktadır. Bu yaklaşımlar kendilerine ait felsefi ve siyasi bir temele dayanmakla birlikte, kendilerine ait eğitimsel uygulamalara da sahiptirler. Bu eğitimsel uygulamaların, öğrenciye kazandırılmak istenen değerler eğitim faaliyetinin bazen geleneksel telkin yaklaşımı, ahlaki muhakeme yaklaşımı, değer açıklama yaklaşımı, değer analizi yaklaşımı ve bazen de gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımı temel alınarak yapıldığı söylenebilir (Akbaş, 2004; 2005; Veugelers, 2000).

Yukarıda bahsi geçen değer eğitim yaklaşımlarını kullanarak değerleri öğrencilere kazandırmak için, sosyal bilgiler öğretmenlerinin hem değer eğitiminin önemine hem de değer eğitim faaliyetinde kullanılacak değer eğitim yaklaşımlarına ilişkin bilgi düzeylerinin yeterli olması gerekmektedir. Ancak, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı devlet okullarında görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerine yönelik değerler eğitimi ve bu eğitimin nasıl yapılması gerektiğiyle ilgili herhangi bir eğitim verilmemektedir. Lisans eğitimini tamamlayıp göreve başlayan sosyal bilgiler öğretmenleri, derslerde gelişigüzel bir şekilde değerler eğitimi sürdürmeye çalışmakta veya değerler eğitimine yönelik herhangi bir faaliyette bulunmamaktadırlar. Bu durum, dikkatleri, öğretmenlerin lisans eğitimleri boyunca görmüş oldukları derslere çekmektedir. Türkiye'de bulunan bazı eğitim fakültelerinin sosyal bilgiler eğitimi anabilim dallarında seçmeli ders olarak çeşitli isimlerde (Karakter ve Değerler Eğitimi, Karakter Eğitimi, Değer Eğitimi vb.) okutulmakta olan değerler eğitimi dersi, öğretmen adaylarına değerler eğitiminin ne olduğuna, nasıl kazandırılması gerektiğine vb. ilişkin öğrenme çıktıları bulunan bir derstir. Bu dersi alan her öğretmen adayının değerler eğitimine ve nasıl yapılması gerektiğine yönelik bir farkındalığının olması beklenmektedir. Bu farkındalıkla beraber onlar; göreve başladıklarında, değerlerin ne olduğu nasıl öğretilmesi gerektiğiyle ilgili diğer öğretmenlere göre daha tecrübeli olacaklardır.

Bu bağlamda, bu çalışmanın amacı sosyal bilgiler eğitiminde öğrenim gören öğretmen adaylarının; değerler eğitimi kavramına yönelik algılarını ve değerler eğitiminin nasıl gerçekleştirilmesi gerektiğine ilişkin ön bilgilerini tespit etmek ve katılımcıların, hem değerler eğitimine yönelik algılarında hem de değerler eğitiminin nasıl yapılması gerektiğine yönelik görüşlerinde lisans eğitimlerinin bir dönemi boyunca gördükleri değerler eğitimi dersinin rolünü belirlemektedir.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Öğretmen adaylarının değerler eğitimi kavramına yönelik algıları nelerdir?

2. Öğretmen adayları, sosyal bilgiler öğretim programındaki değerlerin öğrencilere nasıl kazandırılmasını düşünmektedirler?
3. Öğretmen adaylarının değerler eğitimi kavramına yönelik algılarında ve sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin öğrencilere nasıl kazandırılacağı hususunda, değerler eğitimi dersi nasıl bir işlev görmektedir?

YÖNTEM

Bu araştırma, nitel araştırma yaklaşımına uygun bir şekilde gerçekleştirilmiş ve çalışmada deneme modellerinden olan “tek grup öntest-sontest kontrol grupsuz zayıf deneysel desen” kullanılmıştır. Bu desende araştırmacı, katılımcılara müdahale yapılmadan önce bağımlı değişkeni ölçmek için bir öntest ekleyerek tek grup sontest desenini geliştirir. Bu desen seçilmiş olan tek grup üzerinde hem deney öncesinde (öntest) hem de deney sonrasında (sontest) ölçümler yapılarak bağımsız değişkenin etkisinin incelendiği desen olarak bilinmektedir (Christensen, Johnson, & Turner, 2015; Karasar, 2010). Bu tür deneme desenlerinde veri toplama aracı olarak çoktan seçmeli test, Likert tipi ölçme araçları kullanacağı gibi gözlem, görüşme vb. gibi nitel veri toplama tekniklerinin de rahatlıkla kullanacağı bilinmektedir (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz, ve Demirel, 2010).

Katılımcılar

Araştırma, 2014-2015 eğitim öğretim yılının bahar döneminde Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı'nın sekizinci döneminde SB416MB kodlu ve iki kredilik seçmeli ders olarak okutulan “Değerler Eğitimi” dersini almakta olan öğretmen adayları ile yürütülmüştür. Araştırmaya deney öncesi 73, deney sonrası 65 öğretmen adayı katılmıştır¹.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla öğretmen adaylarına öntest ve sontest olarak aşağıda belirtilen ölçme araçları kullanılmıştır:

1. Mecazlar Yoluyla Veri Toplama Formu: Katılımcıların “Değerler Eğitimi”ne yönelik algılarını ölçmeye yönelik metafor (mecaz) formu, alanyazında mecazlar yoluyla veri toplayan çeşitli çalışmaların (Aydın, 2010; 2011; Çetin, Kılcan, Güneş, ve Çepni, 2015; Kılcan ve Akbaba, 2013; 2014; Kılcan ve Çepni, 2015; Saban, 2008a; 2008b; 2009) incelenmesiyle oluşturulmuştur. Metaforlar yani mecazlar, bir şeyi başka bir şeye göre düşünme ve kavramları daha iyi anlamak için başvurulan insani akıl yürütmenin bir unsuru (Lakoff ve Johnson, 2010) olarak tanımlandığı gibi, bireyin yüksek düzeyde soyut ve karmaşık bir olguyu açıklamada başvuracağı zihinsel imge olarak da ifade edilmektedir (Saban, 2004; Yob, 2003).

2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu: Bu form, katılımcıların “Bir öğretmen adayı olarak; sosyal bilgiler 6 ve 7. sınıf dersi öğretim programında yer alan değerlerin, öğrencilere nasıl kazandırılması gerektiğini düşünüyorsunuz? Neden?” sorusuna yönelik görüşlerini tespit etmek amacıyla, araştırmacının görev yaptığı fakültede bulunan iki uzman tarafından ‘formun uygulanabilirliğine yönelik olumlu görüş belirtmeleri’ doğrultusunda uygulanmıştır.

İşlem

Uygulama 2014-2015 eğitim öğretim yılı bahar döneminde Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı “Değerler Eğitimi” dersinde 13 hafta boyunca (hem normal öğretime hem de ikinci öğretime haftada 2 saat) sürmüştür². Uygulama hem normal öğretim hem de ikinci öğretim öğrencilerine aynı hafta içerisinde başlatılmıştır. Uygulamaya başlamadan önce katılımcıların değerler eğitimine yönelik algıları ve değer eğitiminin nasıl yapılması gerektiğiyle ilgili olarak görüşleri tespit (öntest) edilmiştir. Bu tespitten sonra uygulamanın ilk haftasından ara sınava kadar olan altı hafta boyunca öğrencilere; sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerler ve bu değerlerin özellikleri, işlevleri, nasıl öğretilmesi gerektiğiyle ilgili araştırmacı tarafından dersler işlenmiştir. Ara sınavdan sonraki sekizinci haftadan son haftaya kadar, ikinci öğretimde bulunan 44 öğretmen adayı her hafta 2’şerli gruplar halinde 4 grup 30’ar dakika, normal öğretimde bulunan 29 öğretmen adayı ise yine 2’şerli gruplar halinde 3 grup 40’ar dakika olmak üzere uygulamanın birinci haftası dönem planı³ çerçevesinde oluşturulan ve onlara verilen sosyal bilgiler öğretim programında yer alan bir adet değeri, seçtikleri bir ya da bir den fazla değer eğitim yaklaşımıyla sınıftaki öğrencilere⁴ kazandırmaya çalışarak ders anlatmışlardır.

İşlem boyunca derste işlenen konular, gruplara ait değerler ve ders sürelerine ilişkin bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

¹ Katılımcıların 29’u normal öğretim 44’ü de ikinci öğretim öğrencisidir. Deney sonrasında uygulanan sontest araştırmasına 8 öğretmen adayı katılmamıştır.

² Araştırmanın yapıldığı üniversitede 2014-2015 eğitim öğretim bahar dönemi 15 haftadır. Araştırmanın 13 hafta sürmesinin sebebi; ara sınav gününde ve 23 Nisan 2015 resmi tatil gününde ders yapılamamasıdır.

³ Dönem planında; katılımcılar kendi aralarında 2’şerli gruplara ayrılmış ve onlardan, ara sınavdan sonraki kendi seçtikleri herhangi bir haftada, onlara verilen sosyal bilgiler öğretim programındaki bir değeri sınıftaki arkadaşlarına aktarmaları istenmiştir.

⁴ Katılımcılar değerler eğitimine yönelik ders anlatırken, sınıfta yer alan diğer öğretmen adaylarını ortaokul öğrencisi konumunda görmüşler ve buna yönelik uygulamalar yapmışlardır.

Tablo 1: Haftalara Göre Uygulama Boyunca İşlenen Konular İle Hem Normal Öğretimde Hem de İkinci Öğretimde Bulunan Öğretmen Adaylarından Oluşan Grupların Anlattıkları Değerler

Süre	Grup	Konu
1.Hafta	Normal Öğrt. İkinci Öğrt.	Ön testin uygulanması, Dersin Tanıtımı ve Dönem Planı, Değerler Eğitiminin Amaçları
2.Hafta	Normal Öğrt. İkinci Öğrt.	Değerlerin Tanımı ve Sınıflandırılması, Değer Eğitiminde Temel İlke ve Süreçler
3.Hafta	Normal Öğrt. İkinci Öğrt.	Değer Eğitiminde Uygulanan Yaklaşımlar
4.Hafta	Normal Öğrt. İkinci Öğrt.	Değer Eğitimi ve Örtük Program, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Değer Eğitimi
5.Hafta	Normal Öğrt. İkinci Öğrt.	Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ve Öğrenci Çalışma Kitabında Değer Eğitimi, Değerler Eğitiminde Öğretmenin Görev ve Roller
6.Hafta	Normal Öğrt. İkinci Öğrt.	Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimine Yönelik Yapılan Çalışmaların İncelenmesi
7.Hafta	Normal Öğrt. İkinci Öğrt.	Ara Sınav
8.Hafta	Normal Öğrt.	1 ve 4. grupların ders anlatımı; sırasıyla değerler aile birliğine önem verme, adil olma, bağımsızlık, barış
	İkinci Öğrt.	1 ve 3. grupların ders anlatımı; sırasıyla değerler aile birliğine önem verme, adil olma, bağımsızlık
9.Hafta	Normal Öğrt.	5 ve 8. grupların ders anlatımı; sırasıyla değerler özgürlük, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma
	İkinci Öğrt.	4 ve 6. grupların ders anlatımı; sırasıyla değerler barış, özgürlük, bilimsellik
10.Hafta	Normal Öğrt.	9 ve 12. grupların ders anlatımı; sırasıyla değerler duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü
	İkinci Öğrt.	7 ve 9. grupların ders anlatımı; sırasıyla değerler çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık
11.Hafta	Normal Öğrt.	13 ve 16. grupların ders anlatımı; sırasıyla değerler misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi
	İkinci Öğrt.	10 ve 12. grupların ders anlatımı; sırasıyla değerler dürüstlük, estetik, hoşgörü
12.Hafta	Normal Öğrt.	17 ve 20. grupların ders anlatımı; sırasıyla değerler sorumluluk, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik
	İkinci Öğrt.	13 ve 15. grupların ders anlatımı; sırasıyla değerler misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme, saygı (bu değer tek kişi tarafından anlatılmıştır)
13.Hafta	Normal Öğrt.	21 ve 22. grupların ders anlatımı; sırasıyla değerler doğal çevreye duyarlılık, hak ve özgürlüklere saygı, son testin uygulanması
	İkinci Öğrt.	Son testin uygulanması

Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Bu aşamada hem mecazlar yoluyla toplanan verilerin hem de yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanan verilerin çözümlemesi ve yorumlanması hakkında bilgi verilecektir.

Mecazlar Yoluyla Toplanan Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Elde edilen verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi insan davranışları üzerinde doğrudan olmayan yollarla çalışmaya imkân tanıyan ve özellikle sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan bir tekniktir (Büyüköztürk ve arkadaşları, 2010). İçerik analizinde amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Strauss ve Corbin'e (1990'dan akt., Yıldırım ve Şimşek, 2006) göre "kavramlar olmadan bilim var olamaz; kavramlar bizim olguları anlamamıza ve bu olgular üzerinde etkili düşünmemize yardımcı olur. Biz kavrama bir ad verdiğimiz zaman; o kavramla ilgili sorular sorabiliriz, o kavramı inceleyebiliriz ve başka kavramlarla ilişkilendirebiliriz". Kavramlar bizi temalara götürür ve temalar sayesinde olguları daha iyi düzenleyebilir ve daha anlaşılabilir hale getirebiliriz. Araştırma sonrasında elde edilen verilerin analizi ve yorumlanması süreci Saban'dan (2009) yararlanılarak beş aşamada gerçekleştirilmiştir. Bunlardan *Kodlama ve Ayıklama Aşamasında*; katılımcılardan elde edilen veriler rakamlar verilerek kodlanmış ve bu formlarda, metaforun yer aldığı ancak gerekçesine yer verilmeyen uygulama öncesi 9 adet form ile uygulama sonrası 2 adet form elenerek değerlendirme dışı bırakılmıştır. *Örnek Metafor Derleme Aşamasında*; Saban, (2009) tarafından kullanılan "metafor analizi" ve Yıldırım ve Şimşek'in (2006) belirttiği "içerik analizi" teknikleri kullanılarak her metafor parçalara ayrıştırılmıştır. Bu aşamanın amacına göre katılımcıların yazdıkları metaforlar tekrar okunup gözden geçirilerek, her metafora (1) benzeyen, (2) benzetilen ve (3) benzeyen ve benzetilen arasındaki bağıntı analiz edilmiştir. Katılımcıların zayıf yapıları zihinsel imgeleri içeren formlarının ayıklanmasından sonra uygulama öncesi "değerler eğitimi"ne yönelik 73 katılımcıdan 31, uygulama sonrasında ise 65 katılımcıdan 41 adet geçerli metafor elde edilmiştir. *Kategori Geliştirme Aşamasında*; katılımcılar tarafından metafor formunda yer alan değerler eğitimi kavramına yönelik geliştirilen metaforlar, katılımcıların oluşturdukları metaforun gerekçesine bakılarak kategorilendirilmiştir. Kategori oluşturmada NVivo 10 paket programından yararlanılmıştır. *Geçerlik ve*

Güvenirligi Sağlama Aşamasında; Araştırmanın geçerliği ve güvenirligi için, araştırmada ulaşılan kavramsal kategorilerin bünyesinde yer alan metaforların, söz konusu kavramsal kategorileri temsil edip etmediğini belirlemek amacıyla uzman görüşüne başvurulmuştur. Araştırmacı tarafından oluşturulan katılımcılara ait metafor listeleri ve kavramsal kategorileri içeren listeler uzman tarafından Miles ve Huberman'ın (1994) formülü (Görüş Birliği/Görüş Birliği+Görüş Ayrılığı) göz önünde bulundurularak incelenmiştir. Daha sonra uzmanın yaptığı eşleştirmeler ile araştırmacının oluşturduğu kategoriler karşılaştırılmış ve uygulama öncesi veriler için %92, uygulama sonrası veriler için ise %93 güvenirlilik saptanmıştır. Bu değerler, Saban'ın (2009) nitel araştırmalarda, uzman ve araştırmacı değerlendirmeleri arasındaki uyumun/uzlaşmanın %90 ve üzeri olduğu durumlarda arzu edilen düzeyde bir güvenirlilik sağlandığı şeklindeki görüşüyle uyumluluk göstermektedir. *Verilerin Bilgisayar Ortamına Aktarılma Aşamasında* ise katılımcıların geliştirdikleri metaforlar kategorilere ayrıldıktan sonra, bütün veriler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Bu işlemlerden sonra, metaforların ve buldukları kategoriye temsil eden katılımcıların sayısı (f) ve yüzdesi (%) hesaplanmıştır. Bu hesaplama tabloları ile birlikte oluşturulan metafor kategorilerini açıklamak için katılımcılar tarafından metaforun oluşturulma gerekçesini belirten ifadelerden yüksek frekansa sahip olanları temsil edenler aynen alınarak ("..." tırnak içinde) bulgular kısmına yerleştirilmiştir.

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu ile Toplanan Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Bu ölçme aracı ile hem uygulama öncesi hem de uygulama sonrası toplanan verilerin analizinde nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan betimsel analiz tekniğinden faydalanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e (2006) göre betimsel analizde, elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebileceği gibi, görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar kullanılarak da sunulabilir. Betimsel analizde araştırmaya konu olan katılımcıların görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilmektedir. Bu bağlamda betimsel analiz sonucunda ulaşılan kavramlar betimsel bir biçimde sunulmuş ve katılımcılara ait görüşlerden aynen alıntılar yapılarak bulgular kısmı oluşturulmuştur. Öte yandan elde edilen verilerin analizi sonucunda temalar görselleştirilmiştir. Merriam (2013) ve Creswell (2013) nitel çalışmalarda analiz sonrası durumun görsel bir model çizilerek görselleştirmesinin okuyucular için çok fazla yazıyı anlamadaki zorluğu kolaylaştırdığını belirtmişlerdir. Bu bağlamda araştırmacı, elde etmiş olduğu verilerden hareketle yaptığı betimsel analizden sonra, ulaşılmış olduğu kategorileri görselleştirerek sunmuştur.

BULGULAR

Katılımcıların Deney Öncesinde Değerler Eğitimine Yönelik Algıları

Tablo 2: Deney Öncesinde Katılımcıların "Değerler Eğitimi" Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Ağaç	1	3.23	16	Fidana Verilen Can Suyu	1	3.23
2	Ahlak	1	3.23	17	Gökkuşağı	1	3.23
3	Aile	1	3.23	18	Güneş	1	3.23
4	Ailenin Çocuk Eğitimi	1	3.23	19	Hayvan Terbiyesi	1	3.23
5	Anne	2	6.46	20	İnşaatın Temeli	1	3.23
6	Arının Bal Yapması	1	3.23	21	İslam Dini	1	3.23
7	Aşure Yapmak	1	3.23	22	Kusursuz Çalışan Bir İnsan Vücudu	1	3.23
8	Bahçe	1	3.23	23	Lezzetli Bir Kek Yapmak	1	3.23
9	Beyaz Renk	1	3.23	24	Marangozluk Sanatı	1	3.23
10	Binanın Temeli	1	3.23	25	Saat Pili	1	3.23
11	Bir Ağacın Çiçek Vermesi	1	3.23	26	Su	2	6.46
12	Bisiklet Sürmek	1	3.23	27	Tecrübe	1	3.23
13	Çiçek	1	3.23	28	Tohum	1	3.23
14	Devlet	1	3.23	29	Yeni Doğan Bebek	1	3.23
15	Domino Taşları	1	3.23				
Toplam						31	100

Tablo 2 incelendiğinde, deney öncesinde katılımcıların "değerler eğitimi" kavramına yönelik 31 adet metafor geliştirdikleri görülmektedir. Geliştirilen metaforların tamamına yakını (29) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 2 metafor ise 2'şer katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,1'dir. Değerler eğitimi kavramına ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında "anne" (f:2) ve "su" (f:2) gelmektedir.

Tablo 3: Deney Öncesinde Katılımcıların "Değerler Eğitimi" Kavramına Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
---------	--------------	---------	----------------	----------------

1	Fayda Sağlayan	Anne, Bir Ağacın Çiçek Vermesi, Fidana Verilen Can Suyu, Güneş, Saat Pili, Su	6	8
2	Çeşitlilikleri Bünyesinde Barındıran	Ağaç, Aile, Aşure Yapmak, Bahçe, Beyaz Renk, Çiçek, Gökkuşaağı	7	7
3	Yokluğundan Kaynaklanan Eksiklik	Ahlak, Domino Taşları, İslam Dini, Kusursuz Çalışan Bir İnsan Vücudu, Lezzetli Bir Kek Yapmak	5	5
4	Emek İsteyen Bir Süreç	Ailenin Çocuk Eğitimi, Arının Bal Yapması, Hayvan Terbiyesi, Marangozluk Sanatı	4	4
5	Sağlam Temele İhtiyacı Olan	Binanın Temeli, Devlet, İnşaatın Temeli	3	3
6	Sürece İhtiyaç Duyan	Tohum, Yeni Doğan Bebek	2	2
7	Uygulamaya İhtiyaç Duyulan	Bisiklet Sürmek, Tecrübe	2	2

Tablo 3 incelendiğinde, deney öncesinde katılımcıların “değerler eğitimi” kavramına yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 7 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Fayda Sağlayan

Tablo 3 incelendiğinde, “fayda sağlayan” kategorisinin toplam 6 metafor ve 8 katılımcı (% 25.84) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanları “anne” (f:2) ve “su” (f:2)’dur. Aşağıda katılımcıların “fayda sağlayan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Değerler eğitimi anne gibidir. Çünkü çocuk ilk dünyaya geldiğinde annesi büyütür. Değerler eğitimi de anne gibi bizi toplum içinde geliştirir ve büyütür.” (Katılımcı, 24)

“Değerler eğitimi su gibidir. Çünkü bir insanın fizyolojik ihtiyacı için su ne kadar önemliyse, onun toplumda var olması için de değerler eğitimi o kadar önemlidir. Değerler eğitimi bireyin ailesi ve arkadaşları arasındaki uyumu artırır. Nasıl bir birey su olmadan yaşayamazsa değerler eğitimi verilmeden ve öğrenilmeden de toplumda yer edinemez.” (Katılımcı, 37)

“Değerler eğitimi bir ağacın çiçek vermesi gibidir. Çünkü bir ağaç alması gereken suyu, havayı ve güneşi alırsa çiçek verir. Değerler eğitimi alan bir insan da yetişir, çevresine faydalı olur.” (Katılımcı, 3)

Kategori 2: Çeşitlilikleri Bünyesinde Barındıran

Tablo 3 incelendiğinde, “çeşitlilikleri bünyesinde barındıran” kategorisinin toplam 7 metafor ve 7 katılımcı (% 22.61) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “çeşitlilikleri bünyesinde barındıran” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Değerler eğitimi beyaz renk gibidir. Çünkü beyaz renk olmamasına rağmen bütün renklerin toplamıdır. Dostluk, saygılı davranmak, yetkin olmak ve yardımsever olmak değerlerini birer renge benzetirsek, değerler eğitimi tüm bu değerlerin çatısıdır.” (Katılımcı, 17)

“Değerler eğitimi ağaç gibidir. Çünkü değerler eğitimi bir ağacın dalları gibi içinde mutluluk, hoşgörü, sevgi vb. her şey bulunur.” (Katılımcı, 73)

“Değerler eğitimi bahçe gibidir. Çünkü değerler eğitiminde de her bir değer birbirinden güzel çiçekleri oluşturur...” (Katılımcı, 39)

Kategori 3: Yokluğundan Kaynaklanan Eksiklik

Tablo 3 incelendiğinde, “yokluğundan kaynaklanan eksiklik” kategorisinin toplam 5 metafor ve 5 katılımcı (% 16.15) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “yokluğundan kaynaklanan eksiklik” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Değerler eğitimi lezzetli bir kek yapmak gibidir. Çünkü kek yapımında malzemelerden biri eksik konulursa, lezzetsiz bir kekiniz olabilir... Değer eğitimi de öyledir. Yetiştireceğimiz öğrenciler sosyal hayatın ve toplumun birer bireyi olacaklar. Şekersiz bir kek ne ise saygılı ve sevgili olmayan, hoşgörülü olmayan bir birey de yaşanması bir toplum oluşturamaz.” (Katılımcı, 29)

"Değerler eğitimi İslam dini gibidir. Çünkü değerler eğitiminin öğrencilere kazandırmış olduğu veya kazandırmaya çalıştığı; yalan söylememe, dürüst olma, adaletli olma vs. gibi değerler İslam dininin bize emrettiği şeylerdir. Günümüzde, İslam dininden uzaklaşılmasıyla bugünkü gençlerin kötü ahlak ve davranışlar edinmiş durumdadırlar. Gençlerin tekrardan iyi ve toplum için yararlı bireyler olabilmesi için öncelikle değerler eğitiminde İslam dini gençlere anlatılmalıdır." (Katılımcı, 13)

Kategori 4: Emek İsteyen Bir Süreç

Tablo 3 incelendiğinde, "emek isteyen bir süreç" kategorisinin toplam 4 metafor ve 4 katılımcı (% 12.92) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların "emek isteyen bir süreç" kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

"Değerler eğitimi arının bal yapması gibidir. Çünkü bir arı balı yapmak için uzun emekler harcar, çiçeklerin polenlerini toplar. Değerler eğitimi de uzun emek isteyen bir süreçtir..." (Katılımcı, 6)

Kategori 5: Sağlam Temele İhtiyacı Olan

Tablo 3 incelendiğinde, "sağlam temele ihtiyacı olan" kategorisinin toplam 3 metafor ve 3 katılımcı (% 9.69) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların "sağlam temele ihtiyacı olan" kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

"Değerler eğitimi inşaatın temeli gibidir. Çünkü hayat boyunca değerler eğitimi ile oluşturduğumuz karakteristik yapının üzerine koyarak devam ederiz. Temel ne kadar sağlam olursa, bina da o derece kuvvetli olur." (Katılımcı, 23)

Kategori 6: Sürece İhtiyaç Duyan

Tablo 3 incelendiğinde, "sürece ihtiyaç duyan" kategorisinin toplam 2 metafor ve 2 katılımcı (% 6.46) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların "sürece ihtiyaç duyan" kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

"Değerler eğitimi tohum gibidir. Çünkü değerler eğitimini bir tohum gibi ekersin. O büyüyüp geliştikten sonra çiçek açar ve meyvelerini alırsın. Değerler eğitimini de verdikten sonra o, çocukların içinde köklenir, dallanır, budaklanır ve bir süre sonra meyvelerini alabilirsin." (Katılımcı, 55)

Kategori 7: Uygulamaya İhtiyaç Duyulan

Tablo 3 incelendiğinde, "uygulamaya ihtiyaç duyulan" kategorisinin toplam 2 metafor ve 2 katılımcı (% 6.46) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların "uygulamaya ihtiyaç duyulan" kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

"Değerler eğitimi bisiklet sürmek gibidir. Çünkü sadece anlatımla öğretilmez. Hayatımızda uygulayıp tekrarlanması ile öğrenilir. Ayrıca uygulamaya dökmek de bu işi pekiştirir." (Katılımcı, 27)

Katılımcıların Deney Sonrasında Değerler Eğitime Yönelik Algıları

Tablo 4: Deney Sonrasında Katılımcıların "Değerler Eğitimi" Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Ağaç	1	2.44	19	Günlük Yaşamın Yansıması	1	2.44
2	Aile	2	4.88	20	Heykeltıraşlık	1	2.44
3	Ameliyattaki Doktor	1	2.44	21	İnsan Vücudu	1	2.44
4	Anne Sütü	1	2.44	22	İnsanı Full Sürüme Getirmek	1	2.44
5	Bahçe	1	2.44	23	İnsanın Ruhu	1	2.44
6	Bakkal	1	2.44	24	Kimyasal Deney	1	2.44
7	Binanın Temeli	1	2.44	25	KPSS	1	2.44
8	Bir Elin Parmakları	1	2.44	26	Okyanus	1	2.44
9	Bukalemun	1	2.44	27	Otomobil Dünyası	1	2.44
10	Cep Telefonu	1	2.44	28	Puzzle	1	2.44
11	Deniz	1	2.44	29	Su	1	2.44
12	Doğadaki Renkler	1	2.44	30	Tirbuşon	1	2.44
13	Dünyanın Her Yerinde Farklı İklimin Görülmesi	1	2.44	31	Toplumun Temeline Dökülen Beton	1	2.44
14	Futbol Topu	1	2.44	32	Toprakta Yeni Yeşeren Bir Filiz	1	2.44
15	Gökkuşluğu	3	7.32	33	Türkiye	1	2.44
16	Gökyüzü	1	2.44	34	Yaşam	1	2.44
17	Güneş	4	9.76	35	Yeni Doğmuş Bebek	1	2.44
18	Güneşin Doğuşu	1	2.44				
Toplam						41	100

Tablo 4 incelendiğinde, deney sonrasında katılımcıların “değerler eğitimi” kavramına yönelik 41 adet metafor geliştirdikleri görülmektedir. Geliştirilen metaforların tamamına yakını (38) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 3 metafor ise 2-4 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,2’dir. Değerler eğitimi kavramına ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “güneş” (f:4), “gökkuşağı” (f:3) ve “aile” (f:2) gelmektedir.

Tablo 5: Deney Sonrasında Katılımcıların “Değerler Eğitimi” Kavramına Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Bütünlükten Doğan Anlamlılık	Aile, Bahçe, Bakkal, Bir Elin Parmakları, Gökkuşağı, İnsan Vücudu, KPSS, Puzzle	8	10
2	Fayda Sağlayan	Güneş, Su, Tirbuşon	3	6
3	Sürekliliği Olan	İnsanı Full Sürüme Getirmek, İnsanın Ruhunu, Okyanus, Otomobil Dünyası, Yaşam, Yeni Doğmuş Bebek	6	6
4	Titizlik İsteyen Süreçle Gelen Güzellik	Ağaç, Ameliyattaki Doktor, Futbol Topu, Heykeltıraşlık, Kimyasal Deney, Toprakta Yeni Yeşeren Bir Filiz	6	6
5	Sağlam Temellere İhtiyaç Duyan	Aile, Anne Sütü, Binaın Temeli, Toplumun Temeline Dökülen Beton	4	4
6	Hayata Yakınlık	Cep Telefonu, Doğadaki Renkler, Günlük Yaşamın Yansıması	3	3
7	Mekâna Göre Farklılaşan	Bukalemun, Dünyanın Her Yerinde Farklı İklimin Görülmesi	2	2
8	Somut ve Soyutlukları Barındıran	Deniz, Gökyüzü	2	2

Tablo 5 incelendiğinde, deney sonrasında katılımcıların “değerler eğitimi” kavramına yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 8 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Bütünlükten Doğan Anlamlılık

Tablo 5 incelendiğinde, “bütünlükten doğan anlamlılık” kategorisinin toplam 8 metafor ve 10 katılımcı (% 24,40) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “gökkuşağı” (f:3)’dir. Aşağıda katılımcıların “bütünlükten doğan anlamlılık” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Değerler eğitimi gökkuşağı gibidir. Çünkü hepimiz gökkuşağındaki renkleri tek başına sevmeyebiliriz, ya da bize bir anlam ifade edemeyebilir. Ancak bu renkler karışarak, bir araya gelerek anlamlı bir hale gelir.” (Katılımcı, 61)

“Değerler eğitimi bir elin parmakları gibidir. Çünkü değerlerimiz de bir bütünü tamamlamak için kendi içinde ayrı ve benzersizdir. Ama hepsinin bir arada olmasıyla mükemmel bir bütün oluşturduğunu biliyoruz.” (Katılımcı, 5)

“Değerler eğitimi puzzle gibidir. Çünkü bütün değerler birlikte bütün oluşturduklarında anlamlıdır...” (Katılımcı, 2)

Kategori 2: Fayda Sağlayan

Tablo 5 incelendiğinde, “fayda sağlayan” kategorisinin toplam 3 metafor ve 6 katılımcı (% 14,64) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “güneş” (f:4)’dir. Aşağıda katılımcıların “fayda sağlayan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Değerler eğitimi güneş gibidir. Çünkü değerler eğitimi hayatımızda yaşadığımız problemlere ışık tutmakta ve değerler eğitimi sayesinde toplumumuzda karanlığa gömülmüş değerlerimiz tekrar gün ışığına çıkıyor.” (Katılımcı, 43)

“Değerler eğitimi tirbuşon gibidir. Çünkü kapağı kapalı bir şişenin içindeki sıvı, kapağı açılınca işe yaradığı gibi öğrencinin içindeki değerlerde değer eğitimi sayesinde şekillenip doğru yerde doğru zamanda kullanılacaktır.” (Katılımcı, 41)

Kategori 3: Sürekliliği Olan

Tablo 5 incelendiğinde, “sürekliliği olan” kategorisinin toplam 6 metafor ve 6 katılımcı (% 14,64) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “sürekliliği olan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Değerler eğitimi otomobil dünyası gibidir. Çünkü sürekli değişime ve gelişime ihtiyacı vardır. Hep güncel olmak zorunda ve dönemin sorunlarına yanıt vermelidir.” (Katılımcı, 16)

“Değerler eğitimi yeni doğmuş bebek gibidir. Çünkü sürekli gelişmektedir ve yeniliklere açıktır. Sürekli gelişim halindedir.” (Katılımcı, 34)

Kategori 4: Titizlik İsteyen Süreçle Gelen Güzellik

Tablo 5 incelendiğinde, “titizlik isteyen süreçle gelen güzellik” kategorisinin toplam 6 metafor ve 6 katılımcı (% 14,64) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “titizlik isteyen süreçle gelen güzellik” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Değerler eğitimi ameliyattaki doktor gibidir. Çünkü doktor ameliyat anında ne kadar titiz, dikkatli ve sakin olarak hastayı sağlam bir şekilde kaldırmak istiyorsa, bizim verdiğimiz değerlerde bir o kadar titiz, dikkatli ve düzgün bir şekilde olmalıdır. Eğer biz bu adımlarla öğrencilere değer eğitimi vermezsek, öğrenciler ameliyat masasında kalan hasta gibi olurlar.” (Katılımcı, 19)

“Değerler eğitimi kimyasal deney gibidir. Çünkü deney tüplerindeki bileşenlerde hata olursa deney başarılı olmaz. Değerler eğitimi de böyledir. Yanlış ya da eksik bir değerler eğitimi netice vermez ve yeni yetişen nesilde belirgin sosyal ve ahlaki sıkıntılar baş gösterir.” (Katılımcı, 55)

Kategori 5: Sağlam Temellere İhtiyaç Duyan

Tablo 5 incelendiğinde, “sağlam temellere ihtiyaç duyan” kategorisinin toplam 4 metafor ve 4 katılımcı (% 9,76) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “sağlam temellere ihtiyaç duyan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Değerler eğitimi anne sütü gibidir. Çünkü yeni doğmuş bir bebek, anne sütünü yeterince aldığı zaman zihinsel ve fiziksel açıdan yeterli bir şekilde gelişir. Değerler eğitimi de hayatımızda iyi bir birey ve insan olarak yetişmemiz için bize verilmesi gereken en temel gereksinimimizdir.” (Katılımcı, 65)

Kategori 6: Hayata Yakınlık

Tablo 5 incelendiğinde, “hayata yakınlık” kategorisinin toplam 3 metafor ve 3 katılımcı (%7,32) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “hayata yakınlık” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Değerler eğitimi cep telefonu gibidir. Çünkü hayatımızın her anında bizimle olan değerleri vurguladığı için.” (Katılımcı, 37)

Kategori 7: Mekâna Göre Farklılaşan

Tablo 5 incelendiğinde, “mekâna göre farklılaşan” kategorisinin toplam 2 metafor ve 2 katılımcı (%4,88) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “mekâna göre farklılaşan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Değerler eğitimi bukalemun gibidir. Çünkü bukalemun kendisini çok güzel kamuflaj edebilir. Değerler eğitimi de etkinliklerin içine gizli olarak verilir.” (Katılımcı, 30)

Kategori 8: Somut ve Soyutlukları Barındıran

Tablo 5 incelendiğinde, “somut ve soyutlukları barındıran” kategorisinin toplam 2 metafor ve 2 katılımcı (%4,88) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “somut ve soyutlukları barındıran” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Değerler eğitimi deniz gibidir. Çünkü uzaktan bakıldığında içindekiler görünmez. Ama içine girildiğinde tüm güzellikleri görülür. Değerler eğitimi de soyut olan ama aslında somut şeylerle bütünleştirilmiştir...” (Katılımcı, 7)

Deney Öncesinde, Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Kazandırılmasına Yönelik Katılımcı Görüşleri

Katılımcıların sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin kazandırılmasına yönelik verdikleri cevaplar doğrultusunda yapılan betimsel analiz sonucunda cevapların beş ana tema etrafında toplandığı Şekil 1’de görülmektedir. Bunlar “etkinlik temelli öğretimle” (f:23), “model olarak öğretimle” (f:18), “drama ve oyunla” (f:17), “örnekler üzerinden öğretimle” (f:4) ve “ödev vererek” (f:3) temalarıdır. Katılımcıların sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin nasıl kazandırılmasına yönelik belirttikleri görüşlerden yola çıkarak oluşturulan temalar ve o temalara ait katılımcı görüşleri aynen alıntılar yapılarak sunulmuştur. Aynen alınarak yapılan sunumlarda katılımcılara kodlar (Katılımcı,65 – Katılımcı, 19) verilmiştir.

Şekil 1: Öğrencilere Değerlerin Nasıl Kazandırılmasına Yönelik Deney Öncesi Katılımcı Görüşleri

Etkinlik Temelli Öğretimle

Katılımcıların büyük çoğunluğu sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin öğrencilere “etkinlik temelli öğretim” aracılığıyla kazandırılması gerektiğini düşünmektedirler. Bu durum katılımcıların; “Değerler öğrencilere etkinliklerle verilebilir. Etkinlikler daima öğrencinin ilgisini çeker ve öğrencide kalıcı olmasını sağlar...”(Katılımcı,72), ...“etkinlikler yoluyla yani grup içi konuşmalarla, gezi gözlem yoluyla değerleri kazandırabiliriz”(Katılımcı,59) ve “Derslerde uygulamaya dönük etkinlikler yaparak kazandırılmalıdır. Örneğin sorumluluk değerini kazandırmak için sınıfta öğrencilere görevler vererek öğrencilere bu alışkanlık haline getirilebilir” (Katılımcı,62) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Bu ifadelerden katılımcıların, öğretmenin tasarladığı etkinlikler çerçevesinde değerlerin öğrencilere kazandırılabilceğini düşündükleri görüşü ortaya çıkmaktadır.

Model Olarak Öğretimle

Katılımcıların bir kısmı da sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin öğrencilere “model olarak öğretimle” kazandırılması gerektiğini düşünmektedirler. Bu durum katılımcıların; “Değerleri öğrencilere öğretmek için öncelikle onlara model olmalıyız. Onlara değerleri öğretirken biz farklı davranışlar sergilememeliyiz. Örneğin demokratik değerleri anlatıp biz sınıfta demokratik olmayan davranışlar sergilememeliyiz.”(Katılımcı,73), “Öncelikle öğretmen kendisi model olmalıdır. Öğrenciler ortamda öğretmenlerini model alarak öğrenme gerçekleşebilir.”(Katılımcı,49) ve “Model olarak öğretmeliyiz bu değerleri öğrencilerimize. Örneğin hoşgörü göstermeyen bir öğretmenden, hoşgörü öğretmesi mantıksız olur.” (Katılımcı,63) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Bu ifadelerden katılımcıların, değerlerin öğrencilere kazandırılmasında öncelikle öğretmenlerin onlara model konumunda olmasının önemli olacağını düşündükleri ve öğretmenler tarafından kazandırılmak istenen değerlere uyumlu davranışlar sergilemenin değer eğitiminde önemli rol oynayacağı görüşü ortaya çıkmaktadır.

Drama ve Oyunla

Katılımcıların bir bölümü sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin öğrencilere “drama tekniğini kullanarak ve oyunla” kazandırılması gerektiğini düşünmektedirler. Bu durum katılımcıların; “Değerler örnek olaylardan ve günlük yaşantılardan yola çıkarak sınıf ortamında gerçekleştirilen oyun ve drama ile kazandırılabilir...”(Katılımcı,5), ve “Çocuklarını hem görsel zekasına hem de diğer duyu organlarına hitap edilerek konu kalıcılığı sağlanabilir. Çocuklar en çok oyun oynarken eğlenirler ve öğrenirler. Değerler eğitimini oyun oynayarak hem eğlendirici hem de öğretici hale getirebiliriz...” (Katılımcı,53) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Bu ifadelerden katılımcıların, değerlerin öğrencilere kazandırılmasında drama tekniğiyle beraber öğrencileri oyuna sevk etmenin büyük önem taşıdığına yönelik inanca sahip oldukları görülmektedir.

Örnekler Üzerinden Öğretimle

Katılımcıların bazıları sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin öğrencilere “örnekler üzerinden öğretim” yaparak kazandırılması gerektiğini düşünmektedirler. Bu durum katılımcıların; “Öğrencilere değerlerin öğretimi tarihten örneklerle anlatılabilir. Değerlere sahip çıkmanın kendi varlığımıza sahip çıkmak olduğu anlatılabilir...”(Katılımcı,2), ve “Örnekler verilerek değerler öğrencilere kazandırılmalıdır. Örneğin vatanseverlik değerini işlerken mutlaka Çanakkale şehitliğine gidilmeli...” (Katılımcı,50) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Bu ifadelerden katılımcıların, değerlerin öğrencilere kazandırılmasında

örnekler üzerinden öğretim yapmanın onların değerleri kazanmalarında önemli olduğunu düşünmeleriyle açıklanabilir.

Ödev Vererek

Katılımcıların bazıları sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin öğrencilere “ödev vererek” kazandırılması gerektiğini düşünmektedirler. Bu durum katılımcıların; “Günlük hayatta uygulanabilecek değerlerin çocuklara ödev olarak verilmesi ve bu değerlerin belli bir sayıda yapılması dâhilinde çocuğa pekiştireçlerin verilmesi değerlerin öğretiminde etkili olur.” (Katılımcı,22), ve “Öğrencilere proje ödevleri verip onların bilim adamı gibi davranmalarını sağlamak, öğrenciye kaynak verip onun araştırılmasını sağlamak değerleri daha kalıcı yapar.” (Katılımcı,7) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Bu ifadeler, değerlerin öğrencilere kazandırılmasında, öğrencilere ödev vererek onları araştırmaya sevk etmenin katılımcılarca önemli olduğu görüşünü ortaya çıkarmaktadır.

Deney Sonrasında, Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Kazandırılmasına Yönelik Katılımcı Görüşleri

Katılımcıların sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin kazandırılmasına yönelik verdikleri cevaplar doğrultusunda yapılan betimsel analiz sonucunda cevapların üç ana tema etrafında toplandığı Şekil 2’de görülmektedir. Bunlar “değer eğitim yaklaşımlarıyla” (f:29), “etkinlik temelli öğretimle” (f:19) ve “model olarak öğretimle” (f:7) temalarıdır. Katılımcıların sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin nasıl kazandırılmasına yönelik belirttikleri görüşlerden yola çıkarak oluşturulan temalar ve o temalara ait katılımcı görüşleri aynen alıntılar yapılarak sunulmuştur. Aynen alınarak yapılan sunumlarda katılımcılara kodlar (Katılımcı,14 - Katılımcı, 40) verilmiştir.

Şekil 2. Öğrencilere Değerlerin Nasıl Kazandırılmasına Yönelik Deney Sonrası Katılımcı Görüşleri

Değer Eğitim Yaklaşımlarıyla

Katılımcıların yarısından fazlası sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin öğrencilere “değerler eğitim yaklaşımlarıyla” kazandırılması gerektiğini düşünmektedirler. Bu durum katılımcıların; “Değerler öğrencilere farklı yaklaşımlar kullanılarak kazandırılabilir. Ahlaki muhakeme yaptırarak çocuğun değerini ortaya çıkarırız. Değer açıklama yaklaşımı kullanarak öğrenci kendi değerini kendi oluşturur. Yeri geldiğinde telkin yaklaşımını kullanırız... Sonra örtük program vasıtasıyla çocuğun etrafındakileri (okul personelini vs.) bu işe dâhil edebiliriz...” (Katılımcı,17), “Değerleri ileride öğrencilerime değer açıklaması, ahlaki muhakeme, değer analizi ve telkin yaklaşımlarını kullanarak öğreteceğimi düşünüyorum. Her değer kendi içerisinde hangi yaklaşıma daha uygunsa onunla öğretilmesi gerektiğini düşünüyorum.” (Katılımcı,40) ve “Değerler eğitimi, değerlerin öğretilmesinde işe koşulan telkin, analiz, örtük program, ahlaki muhakeme yöntemi ile birlikte ve eş zamanlı olarak, yeri geldiğinde uygulanarak öğretilmelidir. Özellikle örtük program işe koşularak değerler koridoru ve gezi gözlem yaptırılarak da verilebilir.” (Katılımcı,14) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Bu ifadeler, değerlerin kazandırılmasında değer eğitim yaklaşımlarından yararlanılarak eğitim yapılmasının, amaca ulaşmada fayda sağlayacağına yönelik katılımcı görüşlerinin olduğuyla açıklanabilir.

Etkinlik Temelli Öğretimle

Katılımcılardan bazıları sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin öğrencilere “etkinlik temelli öğretimle” kazandırılması gerektiğini düşünmektedirler. Bu durum katılımcıların; “Değerler öğrencilere sadece tanım yapılarak birkaç örnek verilerek anlatılmamalıdır. Farklı yöntem ve teknikler kullanılarak öğretirken eğlendirme, sıkıcı hale getirmemek amaçlanmalıdır. Değerler öğrencilere aktarılırken farklı etkinlikler yapılmalıdır” (Katılımcı,25), “Drama, istasyon tekniği, altı şapka tekniği, slaytlar vs. verilerek değere göre hangi tekniği kullanacağımızı seçerek değer eğitimi yapmalıyız.” (Katılımcı,9) ve “Değerler öğrencilere kazandırılırken özellikle somut yaşantıya dayalı uygulamalara yer verilmelidir. O yaştaki çocuklar için etkinliklerin somut olması gereklidir. Drama, rol oynama vb. etkinlikler uygulanmalıdır.” (Katılımcı,54) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Bu ifadeler, etkinlikler çerçevesinde değerlerin öğrencilere kazandırılacağı görüşünün katılımcılar tarafından benimsendiğine yönelik düşünciyi ortaya çıkarmaktadır.

Model Olarak Öğrenme

Katılımcılardan bazıları sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin öğrencilere “model olarak öğretimle” kazandırılması gerektiğini düşünmektedirler. Bu durum katılımcıların; “Model olma yöntemiyle öğrencilerin en çok vakit geçirdiği bireyler olarak, bizim yaptığımız her türlü davranışı örnek alan öğrencilere değerleri aktarırken de model olabiliriz...”(Katılımcı,62) ve “Model olarak öğretilir. Çünkü öğrenci en çok bu yolla öğrenir. Biz öğrencinin nasıl olmasını istiyorsak kendimizi öyle yapıp örnek olmalıyız. Bizim yapmadığımızı öğrenciden bekleyemeyiz.” (Katılımcı,42) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Bu ifadeler, değerlerin öğrencilere kazandırılmasında öncelikle öğretmenlerin model konumunda olmasının değer eğitiminde önemli bir rol oynayacağı görüşünü ortaya çıkmaktadır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Değerler eğitimine yönelik katılımcıların geliştirdikleri metaforlara ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorilerine bakıldığında; deney öncesi katılımcıların değerler eğitimine yönelik en fazla metaforu bünyesinde barındıran metafor kategorisi “fayda sağlayan” iken, deney sonrası en fazla metaforu bünyesinde barındıran kategori “bütünlükten doğan anlamlılık” olmuştur. Deney sonrasında da katılımcılar değerler eğitiminin fayda sağladığını destekler nitelikte metaforlar üretmişler, ancak bu üretilen metaforlar değerler eğitiminin çeşitlilikleri bünyesinde barındıran kategorisinden fazla değildir. Bu durum deney sonrasında katılımcıların sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin tamamını bir bütün olarak algıladıklarının ve bu bütünün parçalarındaki her hangi bir eksikliğin bütünü bozacak nitelikte olabildiğini düşünmeleriyle açıklanabilir. Çünkü deney sonrasındaki katılımcılara (Katılımcı, 61-Katılımcı, 5) ait; “Değerler eğitimi gökkuşağı gibidir. Çünkü hepimiz gökkuşağındaki renkleri tek başına sevmeyebiliriz, ya da bize bir anlam ifade edemeyebilir. Ancak bu renkler karışarak, bir araya gelerek anlamlı bir hale gelir” ve “Değerler eğitimi bir elin parmakları gibidir. Çünkü değerlerimiz de bir bütünü tamamlamak için kendi içinde ayrı ve benzersizdir. Ama hepsinin bir arada olmasıyla mükemmel bir bütün oluşturduğunu biliyoruz” görüşler bu düşünceleri desteklemektedir. Bu sonuç, Balcı ve Yanpar-Yelken (2010) tarafından yapılan çalışmadaki katılımcıların, değerleri ayrılmaz bir parça halinde bir bütün olarak algılamalarıyla da örtüşmektedir.

Öte yandan deney öncesinde katılımcıların değerler öğretiminin çeşitlilikleri bünyesinde barındıran bir yapı olarak algılamalarında verilen örneklerde değeri “...dostluk, saygılı davranmak, yetkin olmak ve yardımsever olmak...”(Katılımcı, 17) gibi değerlerle açıklamaları deney öncesinde katılımcıların sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerleri tam anlamıyla bilmediklerinin kanıtı olabilir. Çünkü sosyal bilgiler öğretim programı incelendiğinde dostluk, yetkin olmak gibi değerlerin programda yer almadığı görülecektir (bkz. Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2005).

Diğer taraftan katılımcıların değerler eğitimini deney sonrasında “titizlik isteyen süreçle gelen güzellik” olarak algılamaları ve bu durumdan katılımcıların deney öncesinde bahsetmemeleri, deneysel işlem aşamasının, katılımcılarda değerler eğitiminin dikkatli ve özenli yapılması gerektiğine ve böylelikle başarının gerçekleşeceğine yönelik bir algı oluşturduğu söylenebilir. Bu durumun, çeşitli araştırmacıların (Australian Government Department of Education, Science and Training, 2006; Titus, 1994) değerler eğitiminin kazandırılması sürecinde dikkat edilmesini belirttikleri tavsiyelerle de örtüştüğü görülmektedir.

Katılımcıların değerler eğitimini deney sonrasında “sürekliliği olan” şeklinde algılamaları ve bu durumdan deney öncesinde bahsetmemeleri, deneysel işlem döneminde gerçekleştirilen sürecin katılımcılarda, değerler eğitiminin, hayat boyunca devam eden ve hiç bitmeyen bir süreç olarak algılandığının kanıtı olabilir. Çünkü değerler eğitimi Aktepe'nin (2010) de belirttiği gibi, aile de başlayıp hayat boyu devam eden bir süreçtir.

Katılımcılardan elde edilen bir diğer sonuç ise sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin kazandırılmasında; deney öncesinde katılımcılar, değerleri en fazla etkinlik temelli öğretimle, sonrasında ise model olarak ve drama ve oyunla öğretim gibi yöntem ve teknikleri kullanabileceklerini beyan etmelerine rağmen, sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerler eğitiminde kullanılabilecek yaklaşımlara ait herhangi bir görüşten bahsetmemişlerdir. Ama deney sonrası katılımcılar, değerler eğitiminin en fazla değer eğitimi yaklaşımlarıyla, sonrasında ise etkinlik temelli ve model olarak öğretimle kazandırılabilirliğini söylemişlerdir. Bu durum uygulanan işlem sürecinin öğretmen adaylarının değerler eğitiminin nasıl yapılacağı, hangi değer eğitim yaklaşımlarının kullanılacağı konusunda katılımcılara fayda sağladığı şeklinde yorumlanabilir. Günümüzde uygulanan sosyal bilgiler derslerinde değerler eğitiminin öğrencilere kazandırılması sürecinde nelerin, nasıl yapılacağı konusu görev yapan öğretmenlerce kullanılmamakta ya da tercih edilmemektedir. Bu durum onların değerler eğitiminin nasıl yapılması gerektiği konusunda yeterli eğitim (lisans eğitiminde, hizmet içi eğitimde) almamaları ile açıklanabilir. Çünkü Yazıcı ve Yazıcı (2010) tarafından yapılan çalışmada yer alan katılımcıların, öğrencilere derslerde yurtseverlik eğitimi verirken onlara rol model olduklarını, drama, oyun ya da simülasyonlardan yararlandıklarını ve resim, fotoğraf ya da video gibi görsel araçlardan; planlanmış ders sunumlarından,

etkinliklerden veya sınıf içi tartışmalardan yararlandıklarını söylemeleri ancak değer eğitim uygulamalarında, değer eğitim yaklaşımlarından bahsetmemeleri bu çalışmanın sonucuyla örtüşmektedir.

Sosyal bilgiler öğretim programına bakıldığında, değerlerin eğitiminde kullanılacak yaklaşımların belirlendiği görülecektir (bkz. Akbaş, 2005). Değer eğitim faaliyetinde bu yaklaşımlar yalnız başına kullanılacağı gibi birden fazla yaklaşım bir araya gelerek de kullanılabilir. Bu yaklaşımlar bünyesinde çeşitli öğretim yöntem ve tekniğinin kullanılması, değerlerin eğitimini kolaylaştırması, kalıcılığını sağlaması vb. faydalar sağlaması bakımından önemlidir. Çünkü hangi değer eğitim yaklaşımı temel alınırsa alınsın yöntem ve tekniklerden yararlanmak, öğrencilerin dikkatini, kazandırılmak istenen değere çekecek, değer hakkında düşünmesini sağlayacak ve öğrencinin kendi değerlerini açığa çıkarmada değer eğitimini daha etkili hale getirecektir (Akbaş, 2008). Bu durum Can-Aran ve Demirel (2013) tarafından yapılan çalışmanın bulgularıyla da desteklenmektedir. Yapılan çalışmadaki katılımcılar, değerler eğitimi uygulamalarına ek olarak çeşitli yöntem ve teknikleri (yaratıcı drama, tartışma yöntemini ve soru cevap, örnek olay, işbirliğine dayalı öğrenme, problem çözme yöntemi, beyin fırtınası) kullandıklarını belirtmişlerdir. Yeşil ve Aydın'a (2007) göre aslında burada dikkat edilmesi gereken nokta değerler eğitiminde bireyin gelişim özellikleri, öğrenme tarzları, hazırbulunuşluk düzeyleri, ilgi, ihtiyaç ve beklentileri dikkate alınarak farklı öğretim yöntemlerinin kullanılması gerekliliğidir. Örneğin ilköğretim öğrencisi somut işlemler döneminde olduğu için ona öğretilecek şeylerde somutlaştırmalara yer verilmelidir. Bu dönem çocuğuna yaparak yaşayarak öğrenme, model olma, gözlem fırsatları verme, filmler izletme gibi yöntem ve teknikler kullanılarak destek verilebilir. Ancak ortaokul öğrencileri ise soyut işlemler döneminde buldukları için onlara değerler eğitiminin teorik temelleri verilebilir, tartışmalar yaptırılabilir, yeni değerler üretmeleri ya da eski değerleri eleştirmeleri istenebilir. Değer analizleri, araştırma ve gözleme dayalı muhakeme ve değer açıklama çalışmaları daha yoğun biçimde yapılabilir.

Bütün bu sonuçlardan yola çıkarak, on üç hafta boyunca yürütülen deneysel işlemin hem öğretmen adaylarının değerler eğitimine yönelik algılarında hem de değerler eğitiminin nasıl kazandırılmasına yönelik görüşlerinde olumlu yönde değişikliğe sebep olduğu sonucuna varılabilir. Bu bağlamda, değerler eğitimi dersinin olmadığı eğitim fakültelerinin sosyal bilgiler eğitimi anabilim dalından mezun olan öğretmen adaylarında değerler eğitimi tecrübesini görmenin mümkün olmadığı söylenebilir. Dolayısıyla bu dersi almayan öğretmen adayları mesleklerine başladıklarında, bu dersi alan öğretmen adaylarına göre değerler eğitimi konusunda daha tecrübesiz sayılabilirler. Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerler eğitiminin okullarda nasıl yapılması, öğrencilere nasıl kazandırılması gerektiğiyle ilgili hizmet içi eğitimin, okullarda verilmediğini de göz önünde bulundurduğumuzda öğretmen adaylarının, fakülteden mezun olmadan değerler eğitimi dersiyse tanışmalarının ve uygulamada⁵ bahsedilen en az birer adet değer eğitimi etkinliğini hazırlayıp, sunmalarının önü açılmış olması gerekmektedir. Böylelikle fakültelerden değerler eğitimi tecrübesiyle -en az bir tane etkinlik yapmış olarak- mezun olan öğretmen adayları hiç değer eğitimi etkinliği hazırlanmamış öğretmen adaylarına karşı değerler eğitimi konusunda tecrübeli olacaklar ve bu faaliyeti daha etkili şekilde yapacaklardır.

Çalışmanın sonuçlarına bağlı olarak şu önerilerde bulunulabilir; Türkiye'de bulunan eğitim fakültelerinin sosyal bilgiler eğitimi anabilim dallarının tamamında, değerler eğitimi dersine yer verilebilir. Bu derste, değerler eğitimine yönelik bilgilendirici faaliyetlerle beraber, değerler eğitiminin nasıl kazandırılacağına yönelik öğrencilere, ders içi örnek değer eğitim faaliyetleri yaptırılabilir.

KAYNAKÇA

- AKBAŞ, Oktay (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II.kademede ki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Doktora tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- AKBAŞ, Oktay (2005). "Değer öğretiminde yeni yaklaşımlar", *İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve klavuzu (6-7. Sınıflar)*, Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- AKBAŞ, Oktay (2008). "Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(10), s. 9-27.
- AKTEPE, Vedat (2010). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde "yardımseverlik" değerinin etkinlik temelli öğretimi ve öğrencilerin tutumlarına etkisi*, Yayınlanmamış Doktora tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- ASLAN, Rabia (2007). *Öğretmen görüşlerine göre ilköğretim birinci basamaktaki öğrencilerin temel bilgi, beceri ve değerleri kazanma düzeyleri*, Eskişehir: Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- AUSTRALIAN GOVERNMENT DEPARTMENT OF EDUCATION, SCIENCE AND TRAINING (2006). *Implementing the national framework for values education in australian schools, final report. (online version)*. Retrieved from http://www.valuededucation.edu.au/verve/_resources/VEGSP1_FINAL_REPORT_081106.pdf, adresinden 11 Şubat 2013 tarihinde edinilmiştir.
- AYDIN, Fatih (2010). "Ortaöğretim öğrencilerinin coğrafya kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlar", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimler Dergisi*, 10(3), s. 1313-1322.
- AYDIN, Fatih (2011). "Üniversite öğrencilerinin "çevre" kavramına ilişkin metaforik algıları", *Doğu Coğrafya Dergisi*, 16(26), s. 25-44.

⁵ Uygulama; araştırmanın 8. haftasından itibaren öğrencilerin gruplar halinde sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerleri, değer eğitim yaklaşımlarını kullanarak kazandırması etkinliğidir.

- BALCI, F. Ayşe ve YANPAR-YELKEN, Tuğba (2010). "İlköğretim öğretmenlerinin "değer" kavramına yükledikleri anlamlar", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 39, s. 81-90.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Şener, KILIÇ-ÇAKMAK, Ebru, AKGÜN, Ö. Erkan, KARADENİZ, Şirin ve DEMİREL, Funda (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*, (7. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- CAN-ARAN, Özge ve DEMİREL, Özcan (2013). "Dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(46), s. 151-168.
- CHRISTENSEN, Larry.B., JOHNSON, R. Burke & TURNER, Lisa. A. (2015). "Deneysel araştırma deseni", (Çev. G. Güler), A. Aypay (Çev. Ed.), *Araştırma yöntemleri desen ve analiz*, (2. Baskı), Ankara: Anı Yayıncılık. s.255-291.
- CRESWELL, John. W. (2013). "Beş nitel araştırma yaklaşımı", (Çev. M. Aydın), M. Bütün ve S. B. Demir (Çev. Ed.), *Nitel araştırma yöntemleri beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (3.Baskıdan Çev.) içinde (s. 69-110). Ankara: Siyasal Kitapevi.
- ÇETİN, Turhan, KILCAN, Bahadır, GÜNEŞ, Cennet & ÇEPNİ, Osman (2015). "Examining secondary school students' perceptions of the concept of migration: A Qualitative study", *International Journal of Education*, 7(3), s.97-120. ISSN 1948-5476. doi:10.5296/ije.v7i3.8025
- ERDEM, A. Rıza (2003). "Üniversite kültüründe önemli bir unsur: Değerler", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), s. 55-72.
- ESMER, Yılmaz (1999). *Devrim, statüko: Türkiye'de sosyal, siyasal, ekonomik değerler*. İstanbul: TESEV. Retrieved from <http://www.tesev.org.tr/Upload/Publication/9e4ae17d-57f5-40cd-a18d-b3ff01bc19cf/TESEV%20T%C3%9CRK%C4%B0-YE%20EKONO%C4%B0K%20VESOSYAL%20VAKIFLAR.pdf>, adresinden 28 Ocak 2013 tarihinde edinilmiştir.
- GÖMLEKSİZ, M. Nuri (2007). "Lise öğrencilerinin toplumsal değerlere ilişkin tutumları: Elazığ ili örneği", R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Ş. Arslan ve M. Zengin (Ed.), *Değerler ve eğitimi uluslararası sempozyumu* içinde (s. 727-741). İstanbul: DEM.
- HALSTEAD, J. Mark & TAYLOR, Monica. J. (2000). "Learning and teaching about values: A review of recent research", *Cambridge Journal of Education*, 30(2), s. 169-202.
- HÖKELEKLİ, Hayati ve GÜNDÜZ, Turgay (2007). "Üstün yetenekli çocukların değer yönelimleri ve eğitimleri", R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Ş. Arslan ve M. Zengin (Ed.), *Değerler ve eğitimi uluslararası sempozyumu* içinde (s. 371-396). İstanbul: DEM.
- KARASAR, Niyazi (2010). *Bilimsel araştırma yöntemi*, (21. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- KILCAN, Bahadır (2013). *Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlere ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- KILCAN, Bahadır ve AKBABA, Bülent (2013). "Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kültürel mirasa duyarlılık değerine ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi", *Journal of World of Turks*, 5(3), s. 113-137.
- KILCAN, Bahadır ve AKBABA, Bülent (2014). "Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan estetik değerine ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi", *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 10(4), s. 1047-1076. [Online]: <http://eku.comu.edu.tr/>
- KILCAN, Bahadır & ÇEPNİ, Osman (2015). "A qualitative examination of the perceptions of the eight grade students regarding the concept of environmental pollution", *J. Int. Environmental Application & Science*, 10(2), s. 239-250.
- LAKOFF, George ve JOHNSON, Mark (2010). *Metaforlar, hayat, anlam ve dil*, (Çev. G. Y. Demir). (Göz. Geç. 2. Baskı). İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- MEB, (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu (6-7. Sınıflar)*, Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- MERRIAM, Sharan. B. (2013). "Nitel vaka (durum) çalışması", (Çev. E. Karadağ), S. Turan (Çev. Ed.), *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber* içinde (s.39-54). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- MİLES, Matthew. B. & HUBERMAN, A. Michael (1994). *Qualitative data analysis*, (Thousand Oaks, CA: SAGE.
- ÖZENSEL, Ertan (2003). "Sosyolojik bir olgu olarak değer", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), s. 217-239.
- ÖZENSEL, Ertan (2007). "Liseli kız ve erkek öğrencilerin değer yargıları ve Türk toplumunun temel toplumsal kurumlarına bakış açıları", R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Ş. Arslan ve M. Zengin (Ed.), *Değerler ve eğitimi uluslararası sempozyumu* içinde (s.743-769). İstanbul: DEM.
- SABAN, Ahmet (2004). "Giriş düzeyindeki sınıf öğretmeni adaylarının "öğretmen" kavramına ilişkin ileri sürdükleri metaforlar", *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 131-155.
- SABAN, Ahmet (2008a). "İlköğretim I. kademe öğretmen ve öğrencilerinin bilgi kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler", *İlköğretim Online*, 7(2), 421-455.
- SABAN, Ahmet (2008b). "Okula ilişkin metaforlar", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 55, 459-496.
- SABAN, Ahmet (2009). "Öğretmen adaylarının öğrenci kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler", *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 281-326.
- SEZER, Tarık (2008). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde sorumluluk değerinin öğretimine ilişkin öğretmen görüşleri*, Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- ŞEN, Ülker (2007). *Millî eğitim bakanlığının 2005 yılında tavsiye ettiği 100 temel eser yoluyla Türkçe eğitiminde değerler eğitimi üzerine bir araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- THEODORSAN, George. A. & THEODORSAN, Achilles. (1979). *A modern dictionary of sociology*, New York: Barnes & Noble.
- TITUS, Dale. N (1994). *Values education in american secondary schools*, Paper presented at the Kutztown University Education Conference. 16 September. ERİC Document. No: ED381423.
- TÜSİAD, (1991). *Türk toplumunun değerleri*, İstanbul: Boyut.
- ÜLKEN, H. Ziya (1969). *Sosyoloji sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- VEUGELERS, Wiel (2000). "Different ways of teaching values", *Educational Review*, 52(1), s. 37-46.
- YAZICI, Sedat ve YAZICI, Fatih (2010). "Yurtseverlik eğitimi: Tarih ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin algı, tutum ve eğitimsel uygulamalarına yönelik bir araştırma", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(10), s. 649-660.
- YEŞİL, Rüştü ve AYDIN, Davut (2007). "Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 65-84.
- YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK, Hasan (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, (6. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- YOB, Iris. M. (2003). "Thinking constructively with metaphors", *Studies in Philosophy and Education*, 22, p.127-138.